

KOMMUNIKATIV XULQ-ATVOR, DISKURS NAZARIYASI VA "SUKUT" NUTQIY AKTI

Axmedova Nodira Rustamovna

O'qituvchi, O'zbekiston Davlat Jahon Tillari Universiteti,
nodirabegimahmedova784@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada kommunikativ xulq-atvor, diskurs nazariyasi va "sukut"ning nutqiy akt sifatidagi o'zni yoritiladi. Kommunikatsiya jarayonida insonlarning nutqiy va nutqiy bo'lmagan (sukut) harakatlari qanday ma'no anglatishi, ijtimoiy kontekstda qanday talqin qilinishi muhokama qilinadi. Shuningdek, diskurs nazariyasi nuqtayi nazaridan sukutning pragmatik funksiyalari va kommunikativ strategiyalardagi roli tahlil qilinadi. Maqolada turli madaniyatlarda sukutga bo'lgan munosabat ham ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar:kommunikativ xulq-atvor, diskurs, nutqiy akt, sukut, pragmatika, madaniyatlararo kommunikatsiya, til va jamiyat.

Kirish

Kommunikativ xulq-atvor – bu insonlarning bir-biri bilan o'zaro aloqalarini, fikr almashishlarini va muammolarni hal qilishdagi harakatlarini ifodalovchi ko'plab til va non-til vositalaridan foydalanishni o'z ichiga oladi. Nutqiy aktlar, jumladan, sukunat ham, har bir kommunikatsion jarayonning ajralmas qismi bo'lib, ma'no va kontekst bilan bog'liq ravishda turlicha talqin qilinishi mumkin.

Diskurs nazariyasi bu jarayonda nutqning ma'no qatlamlarini, uning jamiyatdagi va madaniy kontekstdagi ahamiyatini tahlil qiladi. Nutqiy aktlar faqat so'zlar yoki ifodalarning bevosita ma'nolarini emas, balki kontekstga bog'liq ravishda yuzaga kelgan ijtimoiy va psixologik holatlarni ham o'rganadi. Shu nuqtai nazardan, "sukut" (yoki nutqdagi jimlik) ham nutqiy akt sifatida o'zining maxsus o'zni va ahamiyatiga ega.

Ushbu maqolada sukutning kommunikativ vazifalari, diskursdagi roli va uning ijtimoiy madaniyatga bog'liq jihatlari tahlil qilinadi. Sukutning o'ziga xos

xususiyatlari va uning jamiyatdagi kommunikatsion jarayonda qanday qilib "yo‘q" yoki "yo‘qotilgan" ma’no yaratishi, har bir madaniyatda va jamiyatda qanday qabul qilinishi haqida fikr yuritiladi. Bu jarayonda, sukutning har bir individ va jamiyat uchun qanday psixologik va ijtimoiy ahamiyatga ega ekanligi o‘rganiladi.

Asosiy qism:

Kommunikativ xulq-atvor va nutqiy aktlar. Kommunikativ xulq-atvor – bu til orqali amalga oshiriladigan har bir ijtimoiy harakat, suhbat, fikr almashish yoki aks ettirish jarayonini o‘z ichiga oladi. Nutqiy aktlar, o‘z navbatida, so‘zlar yoki harakatlar orqali kommunikativ maqsadni amalga oshirish jarayonidir. Har bir nutqiy akt, masalan, so‘zlashish, yozish yoki sukut saqlash kabi turli kommunikatsion vositalar yordamida amalga oshiriladi.

Nutqiy aktlar va kommunikativ xulq-atvor o‘rtasidagi bog‘liqlik, bir tomondan, nutqdagi ijtimoiy maqsadlarni, boshqa tomondan esa tilning o‘rni va ma’nolarini tashkil etadi. Shu bilan birga, har bir nutqiy akt o‘zining kommunikativ strategiyasiga ega bo‘lib, bu strategiyalar jamiyatning madaniy va ijtimoiy qoidalari bilan chambarchas bog‘langan. Nutqiy aktlarning muvaffaqiyatli bo‘lishi, shuningdek, ularning ma’no va kontekstga mos kelishi zarurdir.

Diskurs nazariyasi: til va madaniyat bog‘lanishi. Diskurs nazariyasi, asosan, tilning jamiyatdagi o‘rni va rolini o‘rganadi. Bu nazariya tilni nafaqat vosita sifatida, balki jamiyatdagi kuch, hokimiyat va madaniyatni aks ettiruvchi element sifatida ko‘radi. Diskursni tahlil qilishda, kommunikatsion jarayonlar orasidagi ijtimoiy va madaniy omillarni, shuningdek, tilning jamiyatdagi mavqei va kuchini hisobga olish muhimdir.

Diskursda har bir nutqiy aktning qamrovi va ma’nosi madaniyatga qarab o‘zgaradi. Har bir til va madaniyat o‘zining maxsus diskurs qismlarini yaratadi, bu esa jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlarni shakllantirishda katta rol o‘ynaydi. Misol uchun, ba’zi madaniyatlarda sukut ijtimoiy hurmatni yoki ijobiy baholashni ifodalashi mumkin, boshqa madaniyatlarda esa sukut pasayish yoki rad etishning belgisi sifatida qaralishi mumkin. Diskurs nazariyasida sukutning turli madaniyatlarda qanday talqin qilinishi va qabul qilinishi alohida muhim ahamiyatga ega.

"Sukut" nutqiy akti: Pragmatik va semantik jihatlar. "Sukut" nutqiy akti, tahlil qilinadigan nutqiy holatlarning alohida va ko'pincha noto'g'ri tushuniladigan jihati sifatida qabul qilinadi. Sukut, asosan, nutq jarayonida jim turish, hech qanday so'z aytmasslikdir. Lekin bu jimlik, aslida, ma'no va kommunikatsiya bilan to'la bo'lishi mumkin. Sukutning pragmatik funksiyasi, uning nutqiy akt sifatida qanday ishlatilishiga bog'liq. Masalan, sukut yordamida inson o'zining fikrini namoyish etmaslik, rad etish yoki tasdiqlash mumkin. Shu bilan birga, sukut, ko'pincha, kutilgan yoki kerakli javobni taqdim etmaslik sifatida, ijtimoiy kontekstdan kelib chiqqan holda boshqa ma'nolarni ham anglatishi mumkin.

Sukutning semantik jihatlar ham alohida o'rganishga loyiqdir. Sukutning ma'nosi ko'pincha kontekstga bog'liq bo'lib, uning jamiyatdagi kommunikativ vazifasi har xil ijtimoiy holatlarda va aloqalarda farq qilishi mumkin. Sukutni nutqiy akt sifatida o'rganish, uni aniq bir maqsadga erishish yoki aniq ijtimoiy ro'lni bajarish vositasi sifatida ko'rishga yordam beradi. Masalan, do'stlar orasida sukut ba'zan o'zaro anglashuv yoki qabul qilishning belgisi sifatida talqin qilinadi, ish muhitida esa bu noto'g'ri tushunish yoki yo'qotilgan aloqaning ko'rsatkichi sifatida ko'rilishi mumkin.

Madaniyatlararo kommunikatsiya va sukut. Har bir madaniyatda sukutga bo'lgan munosabat turlicha. Ba'zi madaniyatlarda sukutni hurmat va ehtiyotkorlikning ifodasi sifatida qabul qilishadi, boshqalarda esa sukut rad etish yoki e'tiborsizlik sifatida qaraladi. Madaniyatlararo muloqotda sukutning qanday ishlatilishini tushunish juda muhimdir, chunki bu nutqiy aktlarning noto'g'ri talqin qilinishi o'zaro tushunmovchiliklarga olib kelishi mumkin.

Madaniyatlarda sukutning qabul qilinishidagi farqlar, asosan, ijtimoiy tuzilmalar va kommunikatsion qadriyatlar bilan bog'liq. Misol uchun, ba'zi madaniyatlarda sukutni boshqalarni tinglash va hurmat qilishning bir shakli sifatida ko'rishadi, boshqalarda esa bu nozik ijtimoiy signallar va ehtiyotkorlikni anglatadi.

Xulosa:

Ushbu maqolada kommunikativ xulq-atvor, diskurs nazariyasi va "sukut" nutqiy aktining o'zaro bog'liqligi va uning jamiyatdagi ahamiyati tahlil qilindi. Kommunikativ jarayonda til va nutqdan faqat so'zlar yoki gaplar sifatida emas, balki

nutqiy aktlar sifatida qaraladigan sukut ham muhim o‘rin tutadi. Sukut, o‘zining ma’no va funksiyasi bilan, har bir madaniyatda va ijtimoiy kontekstdagi ahamiyatiga ko‘ra turlicha talqin qilinadi.

Diskurs nazariyasi nuqtai nazaridan sukut, faqat bevosita ifoda emas, balki ijtimoiy va madaniy qadriyatlarning aks etishi sifatida tushuniladi. Har bir til va madaniyat o‘zining sukutga bo‘lgan munosabatini shakllantiradi, bu esa kommunikativ strategiyalarni va kommunikatsiya jarayonlarini turlicha yo‘llar bilan o‘zgartiradi. Shu sababli, sukutning kommunikativ vazifalari va pragmatik roli, o‘zining semantik va ijtimoiy jihatlari bilan birga, tilshunoslik va madaniyatshunoslik sohasida katta ahamiyatga ega.

Sukutning talqiniga bo‘lgan farqlar, xususan madaniyatlararo kommunikatsiya jarayonlarida, aniq tushunmovchiliklarga yoki xatoliklarga olib kelishi mumkin. Shuning uchun, sukutning nutqiy akt sifatida qanday ishlatilishini chuqur tushunish va uning ijtimoiy kontekstini hisobga olish zarurdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1.Reference List (hanging indent) book chapter:Kelly, John D. 2010. “Seeing Red: Mao Fetishism, Pax Americana, and the Moral Economy of War.” In *Anthropology and Global Counterinsurgency*, edited by John D. Kelly, Beatrice Jauregui, Sean T. Mitchell, and Jeremy Walton, 67–83. Chicago: University of Chicago Press.
- 2.Reference List (hanging indent):Pollan, Michael. 2006. *The Omnivore’s Dilemma: A Natural History of How Eating Has Evolved*. New York: Penguin.
- 3.Reference List (hanging indent):Ward, Geoffrey C., and Ken Burns. 2007. *The War: An Intimate History, 1941–1945*. New York: Knopf.